

WPROWADZENIE
DO NUMERU TEMATYCZNEGO
KAMPUSY PRZYSZŁOŚCI – PRZYSZŁOŚĆ KAMPUSÓW

Jarosław Działek, Krzysztof Gwosdz

Kampusy uniwersyteckie stanowią rozpowszechnioną w wielu krajach świata formę organizacji przestrzennej uczelni. Te zespoły budowli – wraz z łączącymi je przestrzeniami publicznymi – były zawsze odzwierciedleniem (mniej lub bardziej *explicite*) ideałów i sposobu zorganizowania wspólnoty akademickiej, a równocześnie przechodziły w dziejach znaczące metamorfozy, będąc implementowanymi, rozwijanymi i adaptowanymi do aktualnych potrzeb w zakresie prowadzenia badań i przekazywania wiedzy w różnych kontekstach historycznych i w krajach o odmiennych tradycjach szkolnictwa wyższego. Niegdyś tworzące śródmiejskie dzielnice akademickie, w XX w. kampusy przybierały głównie formę modernistycznych, podmiejskich kompleksów, by współcześnie przekształcić się w wiodących akademicko krajach w nowy jakościowo model „megakampusu”.

Ostatnie dwie dekady były w Polsce czasem intensywnego unowocześniania infrastruktury uczelni. Boom edukacyjny w szkolnictwie wyższym wymusił dostosowanie niedoinwestowanego zaplecza badawczego i dydaktycznego do dynamicznie rosnącej liczby studentów. Na budowę nowych kampusów i modernizację istniejących przeznaczono znaczące środki finansowe ze źródeł krajowych i unijnych, dzięki czemu powstała nowoczesna przestrzeń do nauczania i pracy badawczej.

Zważywszy na skalę podejmowanych przedsięwzięć i, wydawałoby się, oczywisty fakt, że uczelnie są środowiskiem pracy osób, których zawodem jest profesjonalny namysł nad otaczającym światem, zadziwia niewielka liczba aktualnych opracowań naukowych, które podejmowałyby temat różnych aspektów kształtowania i funkcjonowania wytworzonej przestrzeni akademickiej. Niewiele np. wiadomo o tym,

jak zmodernizowane i nowe kampusy uniwersyteckie są waloryzowane, postrzegane i użytkowane przez społeczność akademicką i mieszkańców terenów sąsiadujących. Brakuje prac, których autorzy i autorki podjęliby refleksję nad funkcjonowaniem kampusów w różnych kontekstach, w tym urbanistycznym, społecznym, ekologicznym i funkcjonalnym. Szczególnie istotne jest rozpoznanie, na ile przestrzenie te są przygotowane do sprostania aktualnym, potężnym wyzwaniom stojącym przed Akademią, która przecież pragnie pozostać krytycznym elementem infrastruktury społecznej i miejscem podejmowania tematów i debat znaczących dla społeczeństwa.

Ambicją numeru tematycznego „Prac Geograficznych” *Kampusy przyszłości – przyszłość kampusów* jest choćby częściowe zniwelowanie zarysowanej luki badawczej. Na wystosowane przez redaktorów zaproszenie do refleksji nad problematyką kampusów odpowiedziało grono badaczy i badaczek, reprezentujących różne dyscypliny i uczelnie. Warto podkreślić, że wiele autorów i autorek łączy zainteresowania badawcze i dydaktyczne z praktyką architektoniczną i urbanistyczną, a także aktywizmem w przestrzeniach uniwersyteckich. Dzięki temu perspektywa oglądu badanej problematyki jest wielo- i interdyscyplinarna. Podejmowane przez autorki i autorów zagadnienia dotyczą m.in.: planowania i funkcjonowania kampusów, w tym współczesnych trendów światowych w planowaniu kampusów uniwersyteckich, partycypacji społecznej na kampusie i inicjatyw oddolnych, relacji kampusu z otoczeniem, postrzegania i użytkowania przestrzeni oraz roli kampusów jako przestrzeni edukacji i komunikowania wartości szkolnictwa wyższego. Publikowane prace wykorzystują różnorodne metodologie i narzędzia badawcze, niejednokrotnie nowatorskie w polskim kontekście.

W pierwszym z dwóch zeszytów numeru tematycznego zebrano teksty architektów i architektek, geografów i geografek, ekonomisty oraz specjalistek od zarządzania. Ich punktem wspólnym jest krytyczne ujmowanie dotychczasowych układów przestrzennych założeń kampusowych i ich funkcjonowania oraz proponowanie rozwiązań punktowych lub systemowych, które mogłyby przyczynić się do poprawy sytuacji. Pokazują one ambicje części polskich uczelni, które dostrzegają, jak ważne jest dostosowanie przestrzeni uniwersyteckich do współczesnych i przyszłych wymagań.

W przeglądowym artykule **Tomasza Kapeckiego** (Wydział Architektury, Politechnika Krakowska) w syntetyczny sposób przedstawiono rozwój architektury szkolnictwa wyższego w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem okresu po II wojnie światowej oraz najnowszych realizacji architektonicznych i urbanistycznych. Autor dokonuje krytycznej oceny budynków i kampusów powstających na początku XXI w., w trakcie największego w dotychczasowej historii polskich szkół wyższych boomu budowlanego, odnosząc się do trendów projektowych w tym zakresie na uczelniach zagranicznych.

W pracach **Doroty Winnickiej-Jasłowskiej** (Wydział Architektury, Politechnika Śląska) oraz **Mikołaja Gomółki** (Biuro Innowacji w Przestrzeni Akademickiej,

Uniwersytet Warszawski oraz Wydział Architektury, Politechnika Warszawska) zastosowano metody *research-based design* oraz *research by design*. Zgodnie z założeniami tej pierwszej projektowanie architektoniczne i urbanistyczne jest poprzedzone analizą uwarunkowań przestrzennych, funkcjonalnych, społecznych i ekonomicznych. Druga oznacza natomiast pozyskiwanie wiedzy na temat funkcjonowania budynków i ich kompleksów na podstawie doświadczeń płynących z praktyki projektowej.

Dorota Winnicka-Jasłowska przedstawia wyniki swoich badań naukowych prowadzonych na kampusie Politechniki Śląskiej w Gliwicach, które wykorzystywane są przez nią w praktyce dydaktycznej. Przesłanką do studiów nad założeniami kampusowymi są zmiany zachodzące w organizacji pracy naukowej i dydaktycznej, które pociągają za sobą potrzebę dostosowania przestrzeni architektonicznej i urbanistycznej obiektów oraz terenów uniwersyteckich. Autorka opracowała zestaw kluczowych kryteriów, które powinny być wykorzystywane przy projektowaniu tego rodzaju przestrzeni: 1) identyfikacja wizualna kampusu i budynków oraz odnajdywanie celu, 2) projektowanie uniwersalne, 3) usługi na terenie kampusu, 4) sieć miejsc do uczenia się i kontaktów społecznych, 5) bezpieczeństwo, 6) wizerunek dzielnicy akademickiej oraz 7) kampus jako przestrzeń integracji społecznej. Wykorzystała je w pracy ze studentami Wydziału Architektury do oceny przekształceń przestrzeni kampusu Politechniki Śląskiej przeprowadzonej w latach 2012–2014.

Mikołaj Gomółka relacjonuje przedsięwzięcia podejmowane na Uniwersytecie Warszawskim w ramach wieloletniego programu inwestycyjnego, który stanowił pretekst do analizy sytuacji przestrzennej uczelni. Wyróżnić w niej można trzy główne zgrupowania oraz liczne rozproszone obiekty. Głównym celem nowych inwestycji jest stworzenie kampusów zwartych poprzez przenoszenie jednostek organizacyjnych na ich teren oraz dokonanie reorganizacji ich układów przestrzennych. Jednocześnie, we współpracy z władzami stolicy, Uniwersytet dąży do otwarcia i integracji terenów uczelni z miastem. Autor przedstawia proces inwestycyjny programu, koordynowany przez Biuro Innowacji w Przestrzeni Akademickiej, w swojej analizie skupiając uwagę na jego przebiegu w Kampusie Ochota, który stanowi największe wyzwanie ze względu na panujący tam chaos przestrzenny. Dokonuje również wstępnej oceny podejmowanych działań, zwracając uwagę na ograniczenia wynikające m.in. z różnych źródeł finansowania poszczególnych części inwestycji.

Marek Bryx przedstawia natomiast wyznaczoną w warszawskiej Szkole Głównej Handlowej ścieżkę budowania zrównoważonego i innowacyjnego kampusu uniwersyteckiego. Podkreśla przy tym, że idea elastycznej i funkcjonalnej przestrzeni akademickiej wiąże się nieodłącznie z jej integracją ze światem przyrody, który pozwala na relaksację i skupienie. Teren kampusu ukształtowany zgodnie z tymi zasadami sprzyja podtrzymywaniu i nawiązywaniu kontaktów między osobami „o podobnych zainteresowaniach, ale z różnym rodzajem wiedzy”. W konsekwencji może być źródłem z jednej strony satysfakcji dla korzystających z przestrzeni uczelni,

a z drugiej kreatywności, gdyż, jak stwierdza autor, „innowacja zaczyna się od ludzi, nie od technologii”.

Podobne przesłanki stały za badaniami przestrzeni publicznych nowego kampusu Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. **Jarosław Działek**, **Magdalena Miśkowiec**, **Agnieszka Świgost-Kapocsi**, **Krzysztof Gwosdz** (Wydział Geografii i Geologii, Uniwersytet Jagielloński) oraz **Bartłomiej Homiński** (Wydział Architektury, Politechnika Krakowska) wyszli z podwójnej perspektywy ekspertów/ek i aktywistów/ek, dokonujących oceny różnych części kampusu i proponujących ich dostosowanie do potrzeb jego użytkowników. Autorzy korzystali z wyników badania crowdsensingowego przeprowadzonego wśród studentów za pośrednictwem aplikacji mobilnej. Zebrane w ten sposób obserwacje uczestników badania oraz przesłany przez nich materiał fotograficzny stanowiły podstawę do określenia jakości głównych przestrzeni publicznych badanego założenia: alei pieszej, placów i dziedzińców przed wydziałami oraz terenów zieleni.

Agnieszka Konior i **Weronika Pokojaska** (Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Uniwersytet Jagielloński) na warsztat badawczy wybrały również Kampus 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Artykuł jest, podobnie jak w przypadku wielu tekstów w tym tomie, wynikiem pracy dydaktycznej ze studentami. Autorki analizują materiały opracowane przez uczestników zajęć, którzy stworzyli listy czynników na dalszym etapie mogących stanowić podstawę do wykonania analizy SWOT. W syntetyczny sposób zebrały i zinterpretowały wygenerowane w ten sposób zestawienia mocnych i słabych stron kampusu oraz szans i zagrożeń, a także propozycji inwestycji o różnej skali, które mogłyby poprawić sytuację. W artykule przedstawiono przykłady tego rodzaju działań podejmowanych na badanym kampusie oraz na kampusach zagranicznych.

W drugim numerze tematycznym zawarto natomiast teksty opracowane przez geografów i geografki z różnych ośrodków akademickich, podejmujące wielorakie aspekty funkcjonowania kampusów i ich przestrzeni.

W dwóch powiązanych ze sobą artykułach **Katarzyna Kuleczyńska**, **Natalia Marciniak** i **Karolina Piwnicka-Wdowikowska** oraz **Barbara Konecka-Szydłowska** (Wydział Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) przedmiotem studiów uczyniły Kampus Morasko w Poznaniu. W pierwszym z tekstów autorki przedstawiają historię tego założenia uniwersyteckiego, analizują jego strukturę funkcjonalno-przestrzenną oraz układ transportowy. W drugim autorka skupia się na ocenie przestrzeni publicznych Kampusu Morasko, porównując wyniki badań prowadzonych w 2006 i 2017 r., a więc w różnych okresach jego budowy. Badanie wykonano wśród studentów, a oceny dokonano w odniesieniu do pięciu podstawowych kategorii ładu przestrzennego: 1) urbanistyczno-architektonicznego, 2) funkcjonalnego, 3) estetycznego, 4) społecznego i 5) ekologicznego.

Podobnego zadania podjęli się **Alicja K. Zawadzka** i **Mateusz Konkol** z Wydziału Oceanografii i Geografii Uniwersytetu Gdańskiego, którzy dokonali wieloaspektowej oceny funkcjonalności przestrzeni Kampusu Bałtyckiego w Gdańsku. Autorzy w swojej analizie uwzględnili: 1) lokalizację kampusu w kontekście sieci transportowej miasta, 2) układy przestrzenne ciągów komunikacji (samochodowej, rowerowej i pieszej), miejsc parkingowych, terenów zieleni, obiektów małej architektury i zewnętrznych dziedzińców wydziałowych oraz 3) wyniki badania społecznego przeprowadzonego wśród studentów i pracowników.

Szczegółowej analizie wykorzystania parkingów na terenie Kampusu 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego dokonali **Grzegorz Bubak**, **Andrzej Jabłoński** i **Jakub Biesaga** z Wydziału Geografii i Geologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Swoje rozważania autorzy odnieśli do szerszej debaty nad zrównoważoną mobilnością w miastach. Z badań przedstawionych w artykule płyną ważne wnioski dla polityki parkingowej nie tylko na analizowanym kampusie, ale również na innych tego rodzaju założeniach w kraju, które borykają się z podobnymi problemami przestrzennymi.

Ostatni tekst autorstwa **Małgorzaty Luc**, **Małgorzaty Pietrzak** i **Katarzyny Rotter-Jarzębińskiej** (Wydział Geografii i Geologii, Uniwersytet Jagielloński) przedstawia koncepcję laboratorium geodesignu, które ma stanowić miejsce kreatywnej pracy zespołowej na kampusie Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wdrożenie tej idei może być dobrym przykładem wprowadzania w życie nowych sposobów nauczania i uczenia się w środowisku akademickim, które wymagają dostosowania przestrzeni wewnątrz budynków i między nimi.

Wyrażamy nadzieję, że zawarte w obu numerach teksty spotkają się z zainteresowaniem zarówno badaczy i badaczek kampusów, jak i tych wszystkich, którzy podejmują decyzje o kształtowaniu przestrzeni terenów uniwersyteckich. Liczymy, że stanowią one będą przedmiot szerszej debaty nad wyzwaniem, które stoją przed uczelniami i przestrzeniami uniwersyteckimi w dobie coraz szybciej zmieniającego się świata.

Kraków, listopad 2020 r.

